

keer, niet alleen in theologie en geesteswetenschappen ¹⁾, maar ook in de wetenschap der natuur ²⁾. De menschelijke geest laat zich bij zijn zoeken naar kennis geen grenzen stellen, zelfs niet door Kant en Comte. Als de wetenschap zijn dorst naar waarheid niet lescht, strekt hij begeerig naar de bron der wijsheid zich uit. Hij heeft immers niet alleen een waarnemingsvermogen en een verstand, maar ook eene rede, die alleen in het „Unbedingte” rust en bevrediging kan vinden.

Het onderscheid der wijsheid van de wetenschap snijdt echter haar band met deze niet door. Van aprioristische speculatie is ware wijsheid niet gediend; het is haar niet om ijle theorieën maar om kennis der werkelijkheid te doen. Zooals de zinlijke waarneming de grondslag is van alle wetenschap, zoo zijn en blijven de resultaten der wetenschap het uitgangspunt der wijsbegeerte. Maar toch is het onjuist, dat de filosofie niets anders wezen zou dan samenvatting van de resultaten der verschillende wetenschappen en ze alleen in elkaar zou hebben te zetten als de raderen van een uurwerk ³⁾. Wijsheid is op wetenschap gegrond maar blijft bij haar niet staan. Ze streeft boven de wetenschap uit en zoekt tot de grima principia door te dringen. Zij doet dat reeds, als zij eene speciale groep van verschijnselen, godsdienst, zeden, recht, geschiedenis, taal, cultuur enz. tot voorwerp van haar denkende beschouwing maakt en er de leidende ideeën in tracht op te sporen. Maar zij doet dit bovenal, als

1) *Wobbermin*, Theologie und Metaphysik. Berlin 1901. *Groenewegen*, De Theologie en hare wijsbegeerte. Amsterdam 1904.

2) *Ostwald*, Vorlesungen über Naturphilosophie Leipzig 1902. *Reinke*, Die Welt als That, 3e Aufl., Berlin 1903. *Driesch*, Naturbegriffe und Natururtheile, Leipzig Engelmann 1904.

3) *Pesch*, Die grossen Welträthsel I 69.